

Słowa Benedykta XVI potwierdzają nieodzowność nauki społecznej Kościoła, której podstawowym celem nie jest tworzenie alternatywnych do istniejących modeli życia społecznego, lecz profetyczno-krytyczna funkcja rozeznania w oparciu o posiadaną koncepcję antropologiczną, na ile we współczesnej rzeczywistości społecznej zapewnione jest poszanowanie godności osoby ludzkiej (por. SRS 41; CA 55). Nauka społeczna Kościoła łączy więc w sobie dwa wymiary: z jednej strony staje się miejscem rozeznania i opisanego integralnej wizji człowieka i społeczeństwa, która bazuje na Objawieniu chrześcijańskim, z drugiej zaś, w oparciu o nią, próbuje zrozumieć rzeczywistość społeczną, poddaną nieustannym i dynamicznym procesom transformacji, w celu promocji godności osoby ludzkiej i dobra wspólnego.

Centralną część Raportu, opisującą sytuację nauki społecznej Kościoła na pięciu kontynentach, należy postrzegać jako wymowne świadectwo, jak w niewielkim zakresie jest ona akceptowana przez współczesne nurty i ideologie kulturowo-społeczne. Wręcz przeciwnie, dominującym stanowiskiem jest kontestacja i odrzucenie podstawowych założeń antropologicznych, wartości i zasad życia społecznego nauki społecznej Kościoła. Raport precyzyjnie opisuje najważniejsze płaszczyzny sporu, do których należą m.in.: ideologia ONZ odwołująca się do tzw. zdrowia reprodukcyjnego (s. 43), filozofia *gender* (s. 44), wybiórcza interpretacja wolności religijnej w stosunku do chrześcijan (s. 49), recepcja encykliki *Caritas in veritate* w Stanach Zjednoczonych (s. 58), orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu (s. 107), zmiany legislacyjne przeprowadzone przez rząd Zapatero w Hiszpanii (s. 116) itd.

Opisane przypadki pokazują, że tożsamość osoby ludzkiej i jej prawa muszą być ciągle elementem troski i ochrony. W tym kontekście widać doniosłą rolę, jaką pełni opracowywany dorocznie przez Międzynarodowe Obserwatorium Kard. Van Thunana Raport o stanie nauki społecznej Kościoła w świecie. Staje się on ważnym i obywatelskim narzędziem monitorowania zagrożeń godności osoby ludzkiej i życia społecznego, a także promocji cywilizacji życia i miłości.

Jerzy Gocko SDB

Katedra Teologii Moralnej Społecznej KUL

Basilio P e t r à. *Fare il confessore oggi*. Bologna: Edizioni Dehoniane 2012 ss. 236.

Teologia moralna jest głęboko powiązana z praktyką sakramentu pokuty. Jednym z oczekiwań, jakie artykułowano wobec teologów moralistów, była zawsze pomoc w rozwiązywaniu kasusów sumienia, co w sposób szczególnie ma miejsce w sakra-

mencie pokuty. Stąd też teologii moralnej wyznaczano m.in. zadanie odpowiedniego przygotowania prezbiterów do owocnego sprawowania tego sakramentu. Jedną z książek, która stawia sobie taki właśnie cel, jest wydana w tym roku praca ks. prof. Basilio Petrà, nosząca tytuł *Fare il confessore oggi* (Być spowiednikiem dzisiaj). Autor jest znanym nie tylko we Włoszech moralistą, specjalizującym się w teologii moralnej fundamentalnej i teologii życia rodzinnego. Z pochodzenia jest Grekiem, stąd wiele jego publikacji dotyczy tradycji wschodniej. Petrà nie ukrywa, że jego książka skierowana jest wprost do kapłanów sprawujących posługę pojednania. Jak pisze w *Przedmowie*, żadna ludzka aktywność nie może zrezygnować z pozyskania wiedzy i umiejętności praktycznych, w celu jak najbardziej kompetentnego jej wykonywania. Teoretyczne przygotowanie do posługi w konfesjonale było i jest zadaniem całej teologii moralnej. Zwraca jednak uwagę, iż konieczne jest także przygotowanie praktyczne, które będzie obejmowało rozwiązywanie konkretnych przypadków sumienia pod przewodnictwem wykwalifikowanych „mistrzów”. Wszystko po to, by zagwarantować wiernym jak najlepszy „standard jakości” wykonywanej posługi. Autor jest świadom słabości literatury kazuistycznej, jak również nowych wyzwań, przed jakimi stają współcześni spowiednicy, jednakże celem, jaki mu przyświeca, jest przypomnienie licznych zasad „profesjonalnej mądrości”, które są dziedzictwem przeszłości, określanej jako *praxis confessarii* (s. 10-11).

Książka *Fare il confessore oggi* podzielona jest na trzy części, które poprzedza *Wprowadzenie* (s. 13-26), zawierające ogólne uwagi, pomocne w zrozumieniu współczesnych uwarunkowań sprawowania sakramentu pokuty. Autor stawia m.in. pytanie, czy współcześni penitenci są należycie usposobieni do otrzymania rozgrzeszenia. Jak dziś rozumieć podnoszone przez manualistykę warunki rozgrzeszenia penitenta, a mianowicie że musi on być żywy, ochrzczony, mieć zdolność używania rozumu, znać prawdy konieczne (konieczność środka) i być moralnie obecny? Warto zwrócić uwagę na warunek czwarty, dotyczący znajomości prawd koniecznych. Dziś trzeba go rozumieć jako wymaganie wiary, która byłaby osobistym i świadomym przyłgnięciem do Chrystusa. Współcześnie jednak większość penitentów przychodzi ze zdechrystianizowanego świata, który zerwał z kulturą chrześcijańską, czy są oni jeszcze *capaces absolutionis*? Współcześni *rudes*, czyli osoby pozbawione kultury duchowej, często nawet nie wiedzą, że są ignorantami. Aż ponad miarę wzrosła natomiast liczba tych, których określano jako *doctes*, czyli uważających się za zdolnych do autonomicznego oceniania zarówno postaw, jak i kwestii moralnych, i to bez konieczności odwoływania się do autorytetów zewnętrznych jakiejś instytucji czy ekspertów w dziedzinie moralności. Stąd wniosek, iż współcześnie mamy do czynienia z fenomenem *rudes*, którzy uważają się za *doctes*, choć w sensie obiektywnym nimi nie są (s. 24).

Część pierwsza omawianej książki poświęcona jest posłudze kapłańskiej w dziele formacji moralnej wspólnoty chrześcijańskiej (s. 29-89). Z zawartych w niej czterech rozdziałów, pierwszy ukazuje kapłana jako pasterza i nauczyciela moralności. W rozdziale drugim posługa spowiednika określona została jako *pastoral moral guidance* (czyli wyspecjalizowane niesienie pomocy w rozeznaniu i podjęciu decyzji moralnej w trudnych i niejednoznacznych sytuacjach). To określenie wiąże się z innym, używanym współcześnie, zwłaszcza w teologii anglosaskiej, pojęciem *pastoral coun-*

seling (co jest z kolei szczególnym rodzajem pomocy duszpasterskiej, niesionej jako odpowiedź tym osobom, parom czy rodzinom, które doświadczają jakiegoś cierpienia i są w stanie zwerbalizować swój ból, jak również mają wolę szukania pomocy, aby stawić czoła tej sytuacji (s. 39-40). Autor poświęca również sporo miejsca zasadzie stopniowości w praktyce sakramentu pokuty. Trzeci rozdział części pierwszej ukazuje wymiar „nauczycielski” i prorocki posługi kapłańskiej w sakramencie pokuty. Autor zwraca uwagę na konieczność głoszenia Słowa Bożego przez szafarza Bożego miłosierdzia. Jego posługa, jeśli ma wymiar kerygmaticzny, prowadzi do odkrycia terapeutycznego i zbawczego charakteru czwartego sakramentu, czemu poświęcony jest rozdział czwarty.

Część druga, najkrótsza (s. 91-114), nosi tytuł *Penitent*. Otwiera ją krótkie *Wprowadzenie* poświęcone różnym znaczeniom terminu „nawrócenie”. Autor zwraca uwagę, że tylko nawrócenie globalne, powiązane z wejściem na nową drogę życia, umożliwia spotkanie ze zbawiającą i uzdrawiającą mocą Boga. Tradycja teologiczna, pomagając penitentowi przeżywać w należyty sposób osobiste nawrócenie, koncentrowała się na tzw. aktach penitenta. Właśnie żalowi za grzechy, ich wyznaniu i zadośćuczynieniu poświęca Petrà trzy kolejne rozdziały swojej książki.

Trzecia część omawianej pozycji poświęcona została spowiednikowi, na co jednoznacznie wskazuje jej tytuł: *Il confessore* (s. 115-217). Wstęp do tej części podkreśla eklezjalność szafarza sakramentu pokuty, przypomina konieczność posiadania przez niego jurysdykcji oraz wymienia jej ograniczenia w przypadku popełnienia przez penitenta ciężkich przestępstw. Szczegółowo omówiony został w tej części List apostolski *Sacramentorum sanctitatis tutela* Jana Pawła II, ogłaszający normy postępowania w wypadkach grzechów zarezerwowanych do osądu przez Kongregację Nauki Wiary z roku 2001. Rozdział pierwszy części trzeciej zdradza związki Autora ze szkołą alfonsjańską. Pisząc o sercu i kompetencjach szafarza, przypomina naukę św. Alfonsa o czterech funkcjach spowiednika, który ma być ojcem, lekarzem, nauczycielem i sędzią. Kolejny rozdział poświęcony jest rozgrzeszeniu. Obowiązki spowiednika w tej kwestii podzielone zostały na te, które poprzedzają spowiedź (być gotowym do posługi i posiadać odpowiednią wiedzę) oraz te, które dotyczą samej spowiedzi lub po niej następują (przygotowanie penitenta, zadawanie pytań, pouczenie i jego ograniczenia, tajemnica spowiedzi, czy obowiązek bycia bezinteresownym podczas sprawowania sakramentu). Rozdział trzeci nosi tytuł *Niektóre tradycyjne zasady „Praxis confessarii”*. Autor omawia następujące: sakrament jest dla penitenta, grzech ciężki jest konieczną materią tego sakramentu, spowiednik jest sędzią nie opinii, lecz dyspozycji penitenta, zasada mniejszego zła. Kolejny rozdział poświęcony jest najpierw różnym kategoriom penitentów (wśród nich: narażeni w różnym stopniu na okazję do grzechu, skrupulanci i recydywiści). Dalsza część to rozważania na temat niektórych zagadnień szczegółowych, takich jak współżycie przedmałżeńskie, antykoncepcja, masturbacja, homoseksualizm, sytuacje, gdy rozwiedzeni zawarli nowy związek cywilny. *Aneks* podejmuje problematykę dopuszczenia wiernych do Komunii Świętej oraz omawia sytuacje „niezgodności” opinii wiernych z Magisterium Kościoła. Na ostatnich stronach książki Autor zbiera dość bogatą bibliografię, w której zdecydowana większość to pozycje włoskojęzyczne.

Walorem książki *Fare il confessore oggi* są liczne odniesienia zarówno do Magisterium Kościoła (historycznego i aktualnego), a także do tradycji teologicznej, zawartej w nauczaniu ojców Kościoła i teologów. Ważne jest bowiem, by sumienia wiernych kształtować w oparciu o pewne nauczanie Kościoła (por. KKK 1785). To zaś w tej książce jest obficie przytaczane. Charakterystyczne jest również to, iż Autor podając najpierw obiektywne kryteria oceny moralnej, dostrzega także sumienie konkretnego człowieka. Wybrzmiewa to szczególnie mocno, gdy omawiając kwestię integralności wyznania grzechów przypomina (cytując najpierw św. Alfonsa Marię de Liguori, potem zaś podręcznik: I. Aertnys, C. Damen, I. Visser, *Theologia moralis secundum doctrinam S. Alfonsi...*), iż integralność formalna spowiedzi jest nieskończenie ważniejsza, niż efektywna integralność materialna. Sakrament pokuty nie jest bowiem „rzezią dla dusz”, ale objawieniem miłości i łaskawości naszego Zbawiciela (s. 105). Mimo iż Autor nawiązuje do tradycji *praxis confessarii*, to nie jest to książka napisana w duchu kazuistyki. Petrà koncentruje się bardziej na ogólnych zasadach, także tych, jakie można wyprowadzić ze starych manualów, niż na omawianiu konkretnych przypadków i ich rozwiązywaniu.

Lektura książki pozostawia jednak pewien niedosyt. Coraz powszechniejsze dziś stają się bowiem pytania o problematykę biotyczną w konfesjonale. Wprawdzie jest część poświęcona antykoncepcji czy stosunkom przedmażeńskim, ale odpowiedzi na pytania o spowiedź osób, które są w trakcie, czy już po zakończeniu procedury *in vitro* w omawianej książce nie znajdziemy. Podobnie, dla przykładu, jest z pytaniem o spowiedź mężczyzn poddających się wasektomii. Przesadna wydaje się być także uwaga, jaką Wydawnictwo zamieściło na okładce omawianej książki. Otóż znajdujemy tam stwierdzenie, iż po Soborze Watykańskim II „żaden teolog nie miał odwagi, by podjąć tradycję *Praxis confessarii*”. Na gruncie włoskim podobną pozycją jest bowiem książka G. Gattiego pt. *Confessare oggi. Un manuale per i confessori* (Spowiedanie dzisiaj. Podręcznik dla spowiedników. Turyn: Editrice ELLEDICI 1999), na gruncie polskim natomiast warto przypomnieć chociażby dzieło S. Witka *Duszpasterstwo w konfesjonale* (Poznań: Pallotinum 1986).

Z pewnością praca włoskiego teologa moralisty jest godna polecenia. Jest ona owocem wielu lat prowadzenia wykładów ze spowiednictwa i długoletniej posługi w konfesjonale. Jest jedną z wielu książek, które mogą ubogacić piękną, ale trudną i wymagającą posługę szafarza Bożego miłosierdzia.

Ks. Krzysztof Kwiatkowski
Instytut Teologii Moralnej KUL